

SŁOWO WSTĘPNE

Czy rewolucja informacyjna wywołuje kryzys intelektualny?

Publikacja bez znaku zapytania w tytule jest owocem naukowego przedsięwzięcia Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, w ramach większego projektu badawczego „Zagrożenia Globalne – barierami rozwoju”, w której starano się skonfrontować poglądy przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych w obszarze powiązań między rewolucją informacyjną a kryzysem intelektualnym. Że ten ma w wielu dyscyplinach nauki miejsce, nie trzeba nazbyt wielu przekonywać, bo odpowiedzi na liczne destrukcje przestrzeni publicznej oraz liczne wynaturzenia, nauka nie daje na tyle poprawnych odpowiedzi, by można było je wdrożyć do praktyki. Natomiast kwestią otwartą jest na ile istnieje związek między rewolucją informacyjną a kryzysem intelektualnym.

Dyskusja przygotowująca tematykę tej publikacji trwała długo, a wśród członków Prezydium Komitetu Prognoz, a także niektórych jego członków, pojawiały się liczne wątpliwości czy oba te zjawiska i procesy można łączyć. Wszak rewolucja informacyjna niesie wiele pozytywnych zjawisk, przez nikogo zresztą niekwestionowanych, a w wielu dyscyplinach, również naukowych, mamy do odnotowania liczne, nowe rozwiązania, dające podstawy dla lepszego rozumienia otaczającej rzeczywistości. Niemniej przedstawiono także wiele argumentów uzasadniających podjęcie tej tematyki, bowiem w wyniku sporu między zwolennikami a przeciwnikami związku między rewolucją informacyjną a kryzysem intelektualnym, mogły pojawić się nowatorskie ujęcia dotyczące poszczególnych dyscyplin naukowych, zwłaszcza, chociaż nie jedynie w dziedzinie nauk humanistycznych.

Prezentowana praca próbuje odpowiedzieć na pytanie:

co nowego wnosi rewolucja informacyjna do rozumienia rzeczywistości?

Ale także, na ile splota rozumienie pojawiających się problemów związanych zwłaszcza z jej pojawieniem się, nie mówiąc już o licznych zagrożeniach takich m.in. jak możliwości inwigilacji, walka w cyberprzestrzeni, nowe typy broni czy odmienne w porównaniu z przeszłością formy walki, czego jesteśmy świadkami w różnych częściach świata.

Musimy bowiem pamiętać, że wprawdzie rewolucja informacyjna jest jeszcze produktem rewolucji przemysłowej, ale pod względem swego instrumentarium przynależy już do cywilizacji wiedzy. Natomiast w sferze intelektualnej pojawia się kluczowe pytanie czy wątpliwość, na ile przy pomocy instrumentarium badawczego, a także teoretycznego, ukształtowanego w przeszłości, tzn. w cywilizacji przemysłowej, potrafimy dostatecznie dobrze objaśnić, a także dać odpowiednie rekomendacje dla łagodzenia czy likwidacji nowo pojawiających się zagrożeń. Dotyczy to nie tylko nauk humanistycznych, ale także konsekwencji związanych z postępem techniki, zwłaszcza takich jak np. automatyzacja czy robotyzacja.

W prezentowanej książce próbujemy odpowiedzieć na kilka pytań, wśród między innymi dotyczących takich kwestii jak: dlaczego kryzys intelektualny; zagrożenia wynikające z rewolucji informacyjnej, aspekty aksjologiczne kryzysu intelektualnego.

To co jest szczególnie istotne, jako pokłosie rewolucji informacyjnej, przejawia się, mimo boomu edukacyjnego w naskórkowej (powierzchnowej) wiedzy młodzieży, a także pojawieniu się olbrzymiej rzeszy młodych, wykształconych, ale bez pracy, oraz w nowym zjawisku, jakim stał się prekariat. Jak dotąd nie ma na to odpowiedzi, ani teoretycznej, ani tym bardziej praktycznej. Jest to zjawisko charakterystyczne, głównie, chociaż nie wyłącznie, dla państw wywodzących się z cywilizacji euro-atlantycznej. Wskutek zarówno globalizacji, jak i olbrzymich zmian demograficznych, charakteryzujących się między innymi przesuwaniem się ludności do miast pojawiły się megamiasta. Ich problemy społeczne i ekonomiczne tworzą niepokoje o przyszłość, uruchamiają olbrzymie pokłady ruchów populistycznych i ekstremistycznych. Na te i inne pytania ciągle nie mamy dostatecznie poprawnej odpowiedzi, które powinna dostarczyć nauka. I jest to także jednym z przejawów kryzysu intelektualnego związanego z rozumem. Jego związek z rewolucją informacyjną nie ma charakteru jedynie czasowego, ale także przyczynowo-skutkowy.

Zamieszczone teksty są autorstwa przedstawicieli nauk technicznych, ekonomicznych i humanistycznych, co wskazuje na próbę kompleksowego podejścia do postawionego problemu. Siłą rzecz teksty reprezentują różne punkty widzenia, z których każdy wskazuje na dokonujący się przełom w wykorzystaniu mediów, jak również konsekwencje stąd wynikające dla edukacji, polityki, sfery społecznej, problemów gospodarczych, a także wizji przyszłościowych.

Pracę otwiera tekst **Andrzeja Wierzbickiego**, który rozważa trzy powody, dla których rewolucja informacyjna wywołuje kryzys intelektualny. Zalicza do nich ogólne zagubienie w nowym świecie, kryzys epistemologiczny oraz nowe społeczeństwo spektaklu. W podsumowaniu autor zauważa ważność warstwy inteligencji, która stanowić powinna zabezpieczenie w warunkach zamętu.

Artykuł **Jerzego Kleera** o kryzysie w ekonomii zajmuje się uzasadnieniem hipotezy o przełomie cywilizacyjnym. Autor wskazuje na historyczny proces

przesileniu cywilizacyjnych – przechodzenia od cywilizacji agrarnej przez cywilizację przemysłową do współczesnej cywilizacji wiedzy. W procesie tym kluczowe znaczenie ma urbanizacja oraz rozbitcie klasowej struktury społecznej. W rozważaniach J. Kleera podnosi się ważność globalizacji oraz wielość ideologii. Kluczowe pytanie autora to czy stare teorie powstałe w warunkach innej cywilizacji są w stanie objaśnić problemy nowej cywilizacji.

Tekst **Zbigniewa Madeja** wykorzystując metodę historyczną wskazuje na kilka grup kryzysów w ekonomii. Ekonomia miała narzędzia do interpretacji ery industrialnej i postindustrialnej. Sytuacja jednak komplikuje się w obliczu serwicyzacji, dla której brakuje teoretycznej wykładni, choć tworzy ona bogactwo jednostek i narodów. Autor rozważa problem trudności interpretacyjnych ekonomii przy badaniu kryzysów rekomendując wsparcie ze strony historyków idei i filozofii. W podsumowaniu zauważa on kryzysy międzycywilizacyjne, międzyustrojowe oraz wynikające z naukowych interpretacji ustrojów.

Lech W. Zacher zajmuje się w swoich rozważaniach kwestią powiązań rewolucji informacyjnej z dystrybucją władzy i wiedzy. Jego wnikliwe i analityczne rozważania prowadzą do konkluzji o tym, że technologie info-komunikacyjne transformują relacje władzy, wpływów i autorytetów.

Julian Auleytner zajmuje się wynikami badań nad oddziaływaniem cyberprzestrzeni na życie jednostki i zbiorowości. W tekście znajdują się opisy zagrożeń dla zdrowia psychicznego i fizycznego, z których wynika konkluzja o potrzebie rozpoznawania ryzyk wynikających z obecności i aktywności w przestrzeni wirtualnej. Artykuł ten ilustruje poważne zagrożenia licznymi patologiami już obecnymi w cyberprzestrzeni. Patologie te prowadzą do intelektualnych ograniczeń, negatywnie wpływają na mądrość jednostek.

W kolejnym tekście autorstwa **Romana Galara** zamieszczono refleksje o człowieku w roli „gapiącego się”, który obserwując świat i rzeczywistość nie ma na nią większego wpływu. W konkluzji autor zauważa, że wrodzone mechanizmy formowania inteligencji zawodzą, bo zanikają otoczenia, do których człowiek dostosowywał się.

Waldemar Czajkowski zajmuje się dogłębnie pojęciem kryzysu intelektualnego, odnosząc go do języka tekstów naukowych i popularnych.

Krzysztof Wieczorek zajmuje się kryzysem europejskiego człowieczeństwa w trzeciej fazie. Objawia się on zakwestionowaniem zasad i norm, które wcześniej kształtowały powszechne sposoby myślenia. Rozważania autora zostały podbudowane odwołaniami do licznych europejskich myślicieli. W konkluzji autor zauważa przewartościowanie najbardziej pożądanego celów życiowych jednostek i grup i zastanawia się nad dalszymi perspektywami.

W kolejnym tekście **Janusz Mucha** zajmuje się wpływem rewolucji informacyjnej na zachowania trzech pokoleń użytkowników sieci. Każda z tych dużych grup w inny sposób profituje z dostępu do Internetu. Artykuł ten w oparciu o odwołania do badań pokazuje przełomowe korzyści jakie odnoszą poszczególne

generacje z faktu korzystania z sieci, wskazując jednak na nowe wyzwania cywilizacyjne.

Artykuł **Marii Szyszkowskiej** ma charakter aksjologiczny. Autorka zauważa, że miejsce wartości wyższych zajmuje to, co ma charakter użytkowy, co służy zaspokajaniu interesów i jest przydatne w konkurencji przy dążeniu do sukcesu. Towarzysząca temu kultura obrazkowa osłabia wyobraźnię. Moc świata wirtualnego jest silniejsza od dotychczasowej kultury druku. Rewolucja informacyjna prowadzi do stanu wewnętrznego rozproszenia człowieka, niweluje jego potrzebę głębszej refleksji nad uzyskanymi informacjami. Autorka wprowadza Czytelnika w rozważania nad tym, czym jest współczesna mądrość, która ustępuje przeciętności i pragmatyzmowi.

Krzysztof Wielecki zajmuje się stanowiskiem nauk społecznych wobec kryzysu cywilizacyjnego. Autor rozważa kwestię tworzenia ładu społecznego w nowych warunkach odwołując się do wpływu historycznych doświadczeń z kryzysów świata finansów oraz z roli globalizacji kultury. Autor tekstu próbuje odpowiedzieć na pytanie czy współczesna socjologia jest w stanie objaśnić nowy ład społeczny.

Punkt widzenia przedstawicieli młodszego pokolenia został przedstawiony przez zespół autorów w osobach **Konrada Prandeckiego, Sylwii Śmietanko, Macieja Hacagi i Wojciecha Kazaneckiego**. Omówili i zilustrowali oni wpływ rewolucji informacyjnej na gospodarki społeczeństw XXI w. wskazując na rosnące nierówności i postępujące rozwarstwienie wynikające z rozwoju technologii. Podkreślili także rosnące znaczenie edukacji w dobie trwającej rewolucji i przedstawili ważną refleksję o znaczeniu bezpieczeństwa dla prywatności jednostki. W artykule podkreślono także zmiany w sferze społeczno-kulturowej.

Otwieramy więc tym tomem dyskusję o modelu edukacji i kultury, ale także i struktury społecznej w epoce rewolucji informacyjnej. Dyskusję tą wzbogaca bogata bibliografia tytułowego problemu wpisana w każdy tekst. Czy podstawą tego modelu edukacji i kultury pozostaną takie wspólne wartości cywilizacji europejskiej wywodzącej się z cywilizacji euroatlantyckiej – jak godność człowieka, demokracja, solidarność, zrównoważony rozwój.

Celem tej publikacji nie jest zamykanie problemu lecz pobudzenie do refleksji o roli rozumu w nowej cywilizacji wiedzy.

Julian Auleytner

Jerzy Kleer